

Sự cấu tạo từ

QUI TẮC chuyển danh từ qua tính từ và trạng từ:

I. Phương pháp chuyển hóa (Ableitung):

A. Chuyển danh từ qua tính từ: **thêm tiếp vĩ ngữ**

khi thêm vĩ ngữ vào gốc của danh từ để có một tính từ mới thì vĩ ngữ đòi hỏi:

- 1. không biến âm gốc danh từ
- 2. biến âm gốc danh từ
- 3. với sự chêm âm giữa danh từ và vĩ ngữ
- 4. sự chuyển hóa một hỗn hợp
- 5. ngoại vĩ ngữ

Gold	+	-en	=	golgen	mạ vàng
Fehler	+	-haft	=	fehlerhaft	có lỗi, sai
Schaum	+	-ig	=	schaumig	đầy bọt
Heuschler	+	-isch	=	heuchlerisch	đạo đức giả
Glück	+	-lich	=	glücklich	hạnh phúc
Gewalt	+	-los	=	gewaltlos	bất bạo động
Plan	+	-mäßig	=	planmäßig	đúng kế hoạch
Furcht	+	-sam	=	furchtsam	sợ sệt

1. Tiếp vĩ ngữ gốc Đức không đòi biến âm

-en -ern	đặc tính, đặc điểm của vật chất	eisern, hölzern
-haft	sự giữ, chiếm giữ, chiếm hữu, giữ riêng/chịu trách nhiệm/sự so sánh	tugendhaft, rätselhaft
-ig -(er)ig	sự đồng dạng, giống như/ sở hữu/ tính chất, đặc chất/ trạng thái/ cảm xúc c/	stündig, kräftig, würzig, hungrig
-isch	gốc gác, căn nguyên/ loại, giống/ cứ chi, đáng điệu/ cảm xúc	neidisch, typisch, höllisch
-lich	loại, giống/ sở hữu/ đặc điểm/ khuynh hướng/ sự giảm bớt/ khả tính, khả dĩ	stünlich
-los	không, vô, bắt/ mất đi, bỏ đi, rời đi/ khiếm khuyết, thiếu hụt	bargeldlos, kopflos, gedankenlos
-mäßig	đặc tính, đặc phẩm, đặc điểm/ tương ứng, tương xứng, phù hợp	regelmäßig, rechtmäßig
-sam	hành động/ khuynh hướng/ đặc tính/cảm xúc	furchtsam
-sch -er	dùng gắn vào tên riêng / thuộc về thành phố..	freud'sche Theorie, Kölner Dom

2. Tiếp vĩ ngữ gốc Đức cần biến âm

Danh từ với gốc **-a-, -o-, -u-** thường được biến âm qua ngã số nhiều/sở hữu cách

Ví dụ									
Blatt	+	-(er)ig	=	blät	terig				
Holz	+	-ern	=	hölz	ern				
Zufall	+	-ig	=	zufäll	ig				
Aufstand	+	-isch	=	aufständ	isch				

Nomen		Plural				
Blatt	→	Blätter	+	-ig	→	blät
Holz	→	Hölzer	+	-n	→	hölz
Zufall	→	Zufälle	+	-ig	→	zufäll
Aufstand	→	Aufstände	+	-isch	→	aufständ

-ern -erig -ig -isch -lich

3. với âm chêm **-en-** và **-s-** một vài khi dùng **-e- / -er- / -es-** (sau khi danh từ đổi qua số nhiều hay Genitiv)

Nhiều vĩ ngữ đòi phải có âm chêm khi được gắn vào gốc danh từ:

Ví dụ:	âm chêm				đường đi		
Held	-en-	haft	=	helden	haft	một cách anh hùng	số nhiều/ sở hữu cách
Tat	-en-	los	=	taten	los	không can thiệp	số nhiều
Zahl	-en-	mäßig	=	zahlen	mäßig	bằng số	số nhiều
Frühling	-s-	haft	=	frühlings	haft	đây về mùa xuân	
Verantwortung	-s-	los	=	verantwortungs	los	vô trách nhiệm	danh từ giống cái với -ung, -keit, -heit, -ion + s
Gefühl	-s-	mäßig	=	gefühlsmäßig		đầy xúc cảm	
Kraft	-e-	mäßig	=	kräften	mäßig	tùy theo sức	số nhiều
Kind	-er-	los	=	kinder	los	không con, vô sinh	số nhiều
Verstand	-es-	mäßig	=	verstandes	mäßig	trí thức	sở hữu cách

Vĩ ngữ đòi âm chêm

-haft -los -mäßig

Sự cấu tạo từ

4. chuyển hóa một hỗn hợp thành tính từ mới

Một vài vĩ ngữ có thể chuyển hóa một hỗn hợp **tính từ+danh từ** hoặc **danh từ+danh từ** thành một tính từ mới:

zart	Glied	-(e)rig	=	zartgliedrig	bộ phận mềm mại
zwei	Monat	-lich	=	zweimonatlich	mỗi hai tháng
alt	Vater	-isch	=	altväterisch	như cha già
Silber	Haar	-ig	=	silberhaarig	tóc bạc

-erig -ig -isch -lich

5. với ngoại vĩ ngữ

ngoại vĩ ngữ chỉ được gắn vào ngoại danh từ

Funktion	+ -al	=	funktional
Musik	+ -alisch	=	musikalisch
Atom	+ -ar	=	atomar
Kultur	+ -ell	=	kulturell
Karneval	+ -esk	=	karnevaesk
Instinkt	+ -iv	=	instinktiv
Nerv	+ -ös	=	nervös

-al -ial	phẩm chất, tính chất, đặc tính
-alisch -anisch -arisch -orisch	thuộc về dân..., gốc gác, tính cách
-ar -är	trạng thái, tình trạng
-ell -iell -ual -uell	nguyên nhân của/ ai gây ra chuyện gì/ đưa đến
-esk	đặc tính, cách thức, thái độ, tính cách, tương tự như
-id	
-in	thuộc về
-inisch -istsch -etisch -itisch	phẩm chất, đặc điểm
-iv	phẩm chất, phẩm lượng, chủ độ ng, thuộc về
-ös	đặc điểm, cách thức, tính cách

đặc biệt:

danh từ chuyển hóa với ngoại vĩ ngữ thành tính từ mới thường bị **mất âm tận cùng**

âm cuối	danh từ		vĩ ngữ	=	tính từ	
-e	Tabelle	+	-arisch	=	tabellarisch	có bảng
-ie	Bakterie	+	-ell	=	bakteriell	có vi trùng
-ie	Harmonie	+	-istisch	=	harmonistisch	điều hòa
-um	Ultimatum	+	-iv	=	ultimativ	cách tối hậu
-um	Zentrum	+	-al	=	zentral	thuộc về trung tâm
-us	Uterus	+	-in	=	uterin	thuộc về tử cung
-o	Mexico	+	-anisch	=	mexikanisch	thuộc về Mễ
-en	Nomen	+	-al	=	nominal	thuộc về danh từ
-er	Theater	+	-al	=	theatral	có vẻ giả tạo
-ül	Molekül	+	är	=	molekulär	thuộc về phân tử

B. Chuyển danh từ qua trạng từ: **thêm tiếp vĩ ngữ**

Trạng từ mới được tạo ra do sự gắn một vĩ ngữ vào một danh từ

Có 4 cách tạo ra trạng từ:

1. gắn trực tiếp
2. gắn với âm chêm -s-
3. gắn với âm chêm của dạng số nhiều

1. Cách gắn trực tiếp vĩ ngữ vào gốc danh từ :

Probe	+	-halber	=	probehalber
Bauch	+	-lings	=	bäuchlings
Dutzend	+	-mal	=	dutzendmal
Notfall	+	-s	=	notfalls
Berg	+	-seits	=	bergseits
Himmel	+	-wärts	=	himmelwärts
Ansatz	+	-weise	=	ansatzweise

Vĩ ngữ được gắn trực tiếp vào gốc danh từ

-halber -lings -mal -s -seits -wärts -weise

Sự cấu tạo từ

2. Cách gắn với âm chêm –s–

Beruf	+	-s-	+	halber	=	berufshalber	(vi nghề nghiệp)
Beispiel	+	-s-	+	weise	=	beispielsweise	(ví dụ như)

Vĩ ngữ được gắn với âm chêm vào gốc danh từ

-halber -weise

3. Cách gắn với danh từ số nhiều

Nhiều vĩ ngữ chỉ cần dạng số nhiều của gốc danh từ khi được gắn chung lại:

Umstände	+	-halber	=	umständehalber
Millionen	+	-mal	=	millionenmal
Tage	+	-weise	=	tageweise

Vĩ ngữ được gắn với số nhiều của danh từ

-halber -mal -weise

Vĩ ngữ của tính từ/trạng từ

-abel	động từ	+	-abel	→	tính từ	khả năng	transportabel, diskutabel
-al	Danh từ	+	-al	→	tính từ	so sánh, giống như	genial
-arm	Danh từ	+	-arm	→	tính từ	có ít	schadstoffarm, geräuscharm
-artig	Danh từ	+	-artig	→	tính từ	so sánh	blitzartig
-bar	Động từ	+	-bar	→	tính từ	khả năng	essbar, lösbar
-echt	Danh từ	+	-echt	→	tính từ	chống đối, chống lại	farbecht, lichteht
-eigen	Danh từ	+	-eigen	→	tính từ	thuộc về, thuộc nhóm	firmeneigen, staatseigen
-ens	tính từ/từ số	+	-ens	→	trạng từ	cấu tại trạng từ	höchstens, zweitens
-er	tên riêng	+	-er	→	tính từ	thuộc về, đến từ, quốc tịch	Rostocker Hafen, Zittauer Marktplatz
-fach	từ số/ tính từ	+	-fach	→	tính từ	lần, lặp lại	dreifach, vielfach, mehrfach
-fähig	Danh từ	+	-fähig	→	tính từ	có khả năng	funktionsfähig, arbeitsfähig
-fern	Danh từ	+	-fern	→	tính từ	liên hệ, tương quan	realitätsfern, praxisfern
-fest	Danh từ/Động từ	+	-fest	→	tính từ	không nhạy cảm, không cảm xúc	wasserfest, wischfest
-frei	Danh từ	+	-frei	→	tính từ	vô, bắt, không có	nikotinfrei, schmerzfrei, fehlerfrei
-gemäß	Danh từ	+	-gemäß	→	tính từ	quy theo, dựa theo	zeitgemäß, jugendgemäß
-gerecht	Danh từ	+	-gerecht	→	tính từ	theo, quy theo	qualitätsgerecht, termingerecht
-getreu	Danh từ	+	-getreu	→	tính từ	đúng y bản chính	realitätsgetreu, detailgetreu
-haft	Danh từ	+	-haft	→	tính từ	so sánh	schülerhaft, heldenhaft
-halber	Danh từ	+	-halber	→	trạng từ	vi, do	interessehalber, ordnungshalber
-haltig	Danh từ	+	-haltig	→	tính từ	có chứa đựng, chứa chất	fetthaltig, eisenhaltig
-ig	Danh từ	+	-ig	→	tính từ	đặc phẩm, đặc tính	sonnig, dreiwöchig
-isch	tính từ	+	-isch	→		đặc phẩm, đặc tính, quốc tịch	typisch, englisch
-leer	Danh từ	+	-leer	→	tính từ	vô, bắt, không hiện diện	bedeutungsleer
-lich	Danh từ/động từ	+	-lich	→	tính từ	đặc phẩm, đặc tính	sprachlich, beweglich
-los	Danh từ	+	-los	→	tính từ	không có, vô, bắt	fehlerlos, geschmacklos, schmerzlos
-mal	từ số	+	-mal	→	trạng từ	có nhiều lần	zweimal, dreimal
-mals	tính từ	+	-mals	→	trạng từ	lặp lại	oftmals, mehrmals
-maßen	Động từ	+	-maßen	→	trạng từ	trạng từ do phân từ II ra	zugegebenermaßen, verdientermaßen
-mäßig	Danh từ	+	-mäßig	→	tính từ	đòi hỏi, cần thiết	vorschriftsmäßig, gesetzmäßig, planmäßig
-nah	Danh từ	+	-nah	→	tính từ	gần, có liên quan đến	realitätsnah, praxisnah
-ös	Danh từ	+	-ös	→	tính từ	Đặc phẩm, đặc tính, giống như	luxuriös, skandalös
-reich	Danh từ	+	-reich	→	tính từ	có nhiều, có đông	einflussreich, erfolgreich, verkehrsreich
-reif	Danh từ	+	-reif	→	tính từ	có đầy đủ	olympiareif, serienreif
-s	Danh từ	+	-s	→	trạng từ	sự lặp lại	sonntags, vormittags
-sam	Động từ	+	-sam	→	tính từ	khả năng, co thắt	biegsam
-schwer	Danh từ	+	-schwer	→	tính từ	có nhiều	folgenschwer, gedankenschwer
-seits	đại từ/ tính từ	+	-seits	→	trạng từ	liên quan tới	meinerseits, staatlicherseits
-tel	từ số	+	-tel	→	trạng từ	phân số	viertel, zehntel
-trächtig	Danh từ	+	-trächtig	→	tính từ	dườngh như, chùng	gewinnträchtig, erfolgsträchtig
-tüchtig	Danh từ/Động từ	+	-tüchtig	→	tính từ	có khả năng, thích hợp với	geschäftstüchtig, fahrtüchtig
-voll	Danh từ	+	-voll	→	tính từ	có nhiều,	bedeutungsvoll, geschmackvoll
-wärts	Danh từ/Giới từ	+	-wärts	→	trạng từ	về hướng	seitwärts, vorwärts
-weise	Danh từ/ tính từ/ Động từ	+	-weise	→	trạng từ	một cách gì đó	flaschenweise, dummerweise, leihweise
-wert	Động từ	+	-wert	→	tính từ	lời khuyên, lời dẫn	lesenswert, ansehenswert
-würdig	Danh từ	+	-würdig	→	tính từ	đáng để làm	diskussionswürdig, kreditwürdig

Sự cấu tạo từ

II. Phương pháp ghép từ (Komposita):

A. Ghép một danh từ và một tính từ với nhau

Cách thứ hai để chuyển danh từ thành tính từ là ghép một tính từ có sẵn vào một danh từ.

Danh từ này thường là phần định nghĩa của danh từ ghép. Các từ ghép mang tính chất của sự so sánh:

butterweich	=	weich wie Butter	mềm như bơ
glasklar	=	klar wie Glas	trong như gương
strohdumm	=	dumm wie Stroh	ngu như bò (rom)
zuckersüß	=	süß wie Zucker	ngọt như đường

B. Ghép một danh từ và một phân từ I (Partizip Präsens) với nhau

Trong từ ghép này danh từ là một túc từ trực tiếp của phân từ I:

weltbewegend	=	etwas, was die Welt bewegt	làm luân chuyển thế giới
ohrenbetäubend	=	Lärm, der die Ohren betäubt	làm điếc lỗ tai
herzerquickend	=	etwas, was das Herz erquickt	làm khuấy khỏa trái tim

C. Ghép một danh từ và một tính từ với nhau.

Trong từ ghép này danh từ là một túc từ gián tiếp của tính từ:

kinderfeindlich	=	etwas, was den Kindern feindlich ist	không thích con nít
schockähnlich	=	etwas, was einem Schock ähnlich ist	như cú sốc
zangengleich	=	etwas, was einer Zange gleich ist	như cái kềm

D. Ghép một danh từ và một tính từ với nhau

Trong từ ghép này danh từ là túc từ sở hữu của tính từ

siegessicher	=	jemand, der sich des Sieges sicher ist	chắc chắn thắng
tatverdächtig	=	jemand, der einer Tat verdächtig wird	bị nghi ngờ do hành vi
zielbewußt	=	jemand, der sich eines Zieles bewußt ist	có mục tiêu

E. Ghép một danh từ và một tính từ với nhau

Trong từ ghép này danh từ là một giới túc từ của tính từ:

hilfsbereit	=	jemand, der zur Hilfe bereit ist	thích giúp đỡ
zeitgemäß	=	etwas, was der Zeit entspricht	hợp thời
neiderfüllt	=	jemand, der von Neid erfüllt ist	đầy lòng ganh tị

1. Cách ghép danh từ với tính từ:

1.1. trực tiếp không có âm chêm

abgasfrei	=	frei von Abgas	không bị khói xe
jadegrün	=	grün wie Jade	xanh như ngọc
wasserdicht	=	dicht gegen Wasser	kín không thấm nước

1.2. có âm chêm: -e- / -en- / -ens- / -er- / -es- / -s- (do số nhiều hay sở hữu cách)

mausetot	=	tot wie eine Maus	chết quay râu
menschenscheu	=	scheu vor Menschen	nhút nhát trước số đông
herzensgut	=	gut des Herzens	thương người
kindersicher	=	sicher für Kinder	không nguy hiểm cho trẻ con
geistesabwendend	=	abwesend des Geistes	mơ màng, lo ra
arbeits-scheu	=	scheu vor Arbeit	lười làm việc

2. Cách ghép danh từ với trạng từ

2.1. trạng từ ghép dùng để chỉ hướng mà thôi

Berg	+	ab	=	bergab	xuống núi
Berg	+	auf		bergauf	lên núi
Fluß	+	abwärts		flußabwärts	theo dòng nước
Fluß	+	aufwärts		flußaufwärts	ngược dòng nước
Land	+	einwärts		landeinwärts	vào đất liền
Tag	+	aus		tagaus	ngày ra
Tag	+	ein		tagein	ngày vào